

УДК 342.112

ПРОБЛЕМИ НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Дробуш І.В., Кутинець В.В.

Національний університет водного господарства та природокористування

Статтю присвячено визначенню основних проблем набуття громадянства України та пошуку шляхів їх вирішення, встановленню особливостей та недоліків українського законодавства з питань громадянства.

Ключові слова: громадянство, громадянин, філіація, право ґрунту, право крові, біпатрид.

Постановка проблеми та її актуальність. Питання громадянства було актуальним на протязі всього часу розвитку держави. Відповідно до Загальної декларації прав людини, право на громадянство є одним із основних прав [1], адже завдяки набуттю статусу громадянина певної держави особа набуває певного комплексу прав та обов'язків. На сьогоднішній день це питання є досить обговорюваним на законодавчому рівні у зв'язку з євроінтеграцією держави та розбудовою її як правової, демократичної та соціальної країни.

Актуальність дослідження інституту громадянства України полягає, перш за все, у проблемі сприйняття чинним законодавством України міжнародних стандартів інституту громадянства,

у вдосконаленні та упорядкованості умов для набуття громадянства України, у процесі інтеграції України в Європейське Співтовариство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних науковців присвятили свої праці питанням громадянства, зокрема це Р.Б. Бедрій, В.С. Земцова, Н.А. Ришняк, М.І. Суржинський, Ю.М. Тодика, А.Ю. Олійник, В.Ф. Погорілко, А.М. Колодій, О.Ф. Фрицький, Ю.С. Шемшученко, В.В. Лазарев та багато інших, що ще раз свідчить про неабияку актуальність даної проблеми.

Багато спеціалістів з конституційного права, юристів-міжнародників, істориків та політологів приділили свою увагу інституту громадянства, проводили дослідження та публікували свої праці. Проте, зважаючи на комплексний характер

проблеми інституту громадянства, досить багато питань ще не є врегульованими, ці питання потребують подальшого дослідження та змінна законодавчому рівні.

Метою даної роботи є аналіз чинного законодавства щодо набуття громадянства України та розкриття питання подвійного громадянства з урахуванням міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все слід визначити що таке громадянство. Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про громадянство України», громадянство України – це правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках [2].

Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України [2]. Розуміння людини як громадянина має неабияке значення для визначення її соціальної, політичної та правової сутності, адже з набуттям громадянства особа певною мірою долучається до життя держави.

Порядок визначення належності до громадянства сформувався історично. В Законі України «Про громадянство України», а саме у ст. 6 чітко визначені підстави для набуття громадянства України, а саме:

- 1) за народженням;
- 2) за територіальним походженням;
- 3) внаслідок прийняття до громадянства;
- 4) внаслідок поновлення у громадянстві;
- 5) внаслідок усиновлення;
- 6) внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, в дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя;
- 7) внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки;
- 8) у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини;
- 9) внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства;
- 10) за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України. [2].

Найбільш реальним і зрозумілим є набуття громадянства за народженням, так звана «філіація». Зміст філіації пов'язаний з двома принципами – «права ґрунту» та «права крові». У різних країнах тлумачення філіації є неоднаковим, що часто є причиною виникнення такого явища, як біпатризм.

Законодавець розмежує способи набуття громадянства за народженням та за територіальним походженням, я вважаю це не доцільним, оскільки, на мою думку, вони є взаємопов'язані та тотожні двом основним принципам філіації – «праву крові» та «праву ґрунту».

Надання особам громадянства має певні особливості. Натуралізація здійснюється на основі волевиявлення особи, та припинення попереднього громадянства.

Також слід зазначити, що законодавець не визначає право іноземця чи апатрида на прийняття до громадянства України. Аналізуючи законодавство можна сказати що це більше як можливість прийняття до громадянства за вико-

нанням певних умов. Звичайно, для набуття громадянства не достатньо самого волевиявлення, особа повинна відповідати вимогам, які зазначені в законодавстві певної країни щодо натуралізації. Зазвичай висуваються такі умови: досягнення особою повноліття, письмова заява особи, володіння мовою країни, певний мінімум часу проживання особи в країні тощо. Право на встановлення певних умов натуралізації передбачене Конвенцією про скорочення без громадянства.

Умовами прийняття до громадянства України є:

- 1) визнання і дотримання Конституції України та законів України;

- 2) подання декларації про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців).

Іноземці, які перебувають у громадянстві (підданстві) кількох держав, подають зобов'язання припинити громадянство (підданство) цих держав.

- 3) безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років.

- 4) отримання дозволу на імміграцію.

- 5) володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування. Ця умова не поширюється на осіб, які мають певні фізичні вади (сліпі, глухі, німі);

- 6) наявність законних джерел існування. Ця умова не поширюється на осіб, яким надано статус біженця в Україні або притулок в Україні [2].

Однією з найважливіших умов є термін проживання, на території України 5 років. На мою думку, цей термін є замалим для нашої країни, чим приваблюємо осіб, які мають проблеми з законодавством інших країн. Також, я вважаю, що скорочення умови терміну проживання до двох років для іноземців, які одружені з громадянами України має негативний вплив на країну, адже таким чином збільшується кількість фіктивних шлюбів. Врахувавши досвід зарубіжних країн по умові часу проживання (Італія – 10 років, Іспанія – 10 років, Норвегія – 7 років) можна зробити висновок, що необхідно внести зміни до українського законодавства щодо умов прийняття до громадянства і збільшити термін проживання до 10 років.

Також вважаю, що необхідно ускладнити умови прийняття громадянства, зокрема, ввести іспит для осіб, які бажають отримати громадянство по знанню української мови, законодавства, географії та історії України. На мою думку це є необхідним, адже ця особа має намір проживати на території України, спілкуватися з населенням, брати участь у політичному житті країни, також таким чином потрібно виховувати національний патріотизм майбутнього громадянина.

Відповідно до ст. 10 ЗУ «Про громадянство України» ще одним способом набуття громадянства є поновлення у громадянстві України, яке прийнято визначати як репатрацію або реінтеграцію. Цей спосіб набуття громадянства є важливим для особи, яка раніше перебувала у громадянстві України, але втратила його з якихось причин [3, с. 116].

Українське законодавство передбачає спрощену процедуру поновлення в громадянстві, не зважаючи на те, що раніше ця особа сама відмовилася від громадянства нашої держави. На мою дум-

ку, для цієї категорії осіб необхідно внести певні умови, за виконання яких особа буде поновлена в громадянстві. Зокрема, потрібно встановити термін проживання на території України такий, як і для іноземців, тобто 5 років, також обов'язкове подання декларації про відсутність іноземного громадянства, адже деякі особи таким чином намагаються стати біпатридами, що за українським законодавством заборонено. До колишніх українських громадян питання знання української мови можна не застосовувати, якщо особа була громадянином іноземної держави менше як 10 років, якщо ж більше, то також необхідно ввести іспит на знання української мови. Також для зміцнення національного патріотизму варто ввести процедуру складання особою присяги на вірність Україні та Конституції. Я вважаю, що недоцільними є встановлювати привілеї колишнім громадянам, адже на мою думку вони є не просто іноземцями, а особами, які раніше з певних причин відмовилися від українського громадянства, чим показали відсутність патріотизму та бажання належності до громадянства іншої держави.

Ще однією умовою набуття громадянства є наявність законних джерел існування. Відповідно до Закону України «Про громадянство України» до таких джерел відносять:

1. Заробітну плату.
2. Стипендії.
3. Аліменти.
4. Соціальні виплати та допомога.
5. Прибуток від підприємницької діяльності та власності.
6. Фінансова допомога членів сім'ї та інших осіб.

7. Власні фінансові заощадження.

На мою думку цей перелік необхідно скоротити, адже він не відповідає принципу захисту національних інтересів суспільства та держави. Наявність таких джерел існування як стипендії чи аліменти сприяє набуттю громадянства особами, які не бажають працювати, а отже і розвивати економіку нашої держави. Я вважаю, що необхідно залишити такі джерела існування як заробітну плату, фінансові заощадження та прибуток від підприємницької діяльності.

У статті 2 Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. визначено принципи, на яких відповідно до Конституції України ґрунтується законодавство України про громадянство. Серед перелічених принципів у п. 1 цієї статті Закону міститься принцип єдиного громадянства. Закон, роз'яснюючи положення ст. 4 Конституції України «в Україні існує єдине громадянство», розкриває його зміст через принцип єдиного громадянства. При цьому виділяються два аспекти. По-перше, принцип єдиного громадянства означає, що особа може мати громадянство України, а не громадянство її територіальних одиниць, що забезпечує унітарний характер держави. По-друге, якщо особа є громадянином України, то вона не може мати громадянства чи підданства іншої держави.

Поняття «подвійне (множинне) громадянство» в Законі України «Про громадянство України» не вживається. В Європейській конвенції про громадянство поняття «множинне громадянство» визначено як наявність у однієї і тієї ж особи одночасно

громадянства двох чи більше держав. Воно також застосовується в міжнародних договорах України з питань громадянства з Грузією і Республікою Узбекистан. Однак поняття «множинне громадянство» є правильнішим, оскільки фізична особа може бути громадянином більш ніж двох держав.

Більше ста країн, серед яких Китай, Єгипет, Індія, Данія, Швеція, Україна та ін., не визнають або забороняють таке явище, як подвійне чи множинне громадянство. Ці держави переконані, що явище біпатризму перешкоджає розвитку нації, послаблює єдність народу, скасовує наявність міцного юридичного зв'язку між громадянином і державою.

Часто за допомогою біпатризму особи ухиляються від кримінальної відповідальності, військової служби, сплати податків, уникають судового переслідування чи ув'язнення. Саме через наведені факти, я є прихильником єдиного громадянства. Багато наших політиків в свій час незаконно отримали подвійне громадянство, працюючи на високих державних посадах було вчинено багато розкрадань коштів, а зараз ухиляючись від відповідальності в Україні в них є можливість переховуватись в тих країнах, де вони є законними громадянами, тобто явище біпатризму є своєрідним способом ухилення від відповідальності. Якщо в країні дозволене подвійне громадянство, то це послаблює єдність народу та патріотизм, адже, у випадку настання в країні кризових ситуацій чи військового стану, більшість населення не захоче працювати на благо цієї країни, а просто поїде до країни, громадянином якої вона є.

Ще одним чинником, який впливає на розповсюдження біпатризму у більшості країн є одруження громадян з іноземцями, адже в певних країнах це є причиною автоматичного набуття громадянства, отже звернути увагу на практику розвинених країн та застосувати явище оптації, тобто вибору громадянства.

Серед науковців існують також прихильники подвійного громадянства, які вважають що в явищі біпатризму є позитивні аргументи. Зокрема це те, що біпатризм – це можливість об'єднати українців всього світу, позитивний вплив на економічний розвиток, приплив трудових ресурсів, сприяння веденню бізнесу, покращить правовий захист українських громадян, які проживають за кордоном.

Ще однією глобальною проблемою є високий рівень корумпованості українських чиновників. В соціальних мережах є багато реклами того, що за визначені кошти можна швидко отримати громадянство України, що свідчить про те, що багато іноземців таким чином вирішують питання громадянства, що звичайно негативно впливає на розвиток нашої держави, отже я вважаю, що необхідно посилити контроль за додержанням умов, необхідних для прийняття до українського громадянства.

Отже, можна зробити **висновок**, що Україна є молодою та незалежною державою, яка на підставі позитивного та успішного міжнародного досвіду формує свої конституційно-правові засади, власні принципи законодавства та інститути, серед яких провідне місце посідає інститут громадянства.

Українське законодавство передбачає принцип єдиного громадянства, та інші, не менш важливі принципи, зокрема:

- принцип неможливості позбавлення громадянства з боку держави;
- захист державою громадян України за кордоном;
- невід'ємність права на громадянство;
- принцип невидачі громадян України іноземній державі;
- поєднання інтересів особи, держави і суспільства;
- та такі загальні принципи як демократизм, рівність прав громадян, суверенітет та багато інших.

Закон України «Про громадянство» за час існування незалежної держави змінив уже три редакції, зі змінами та доповненнями, що в свою чергу свідчить про невідпинний розвиток та удосконалення інституту громадянства в Україні. Українське законодавство, яке регламентує питання громадянства містить суттєві прогалини, які необхідно заповнити шляхом запропонованих нововведень до законодавства. Також потрібно врегулювати питання подвійного громадянства, адже державі необхідно вдосконалюватись на шляху інтеграції до Європейського Співтовариства.

Список літератури:

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
2. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // ВВР. – 2001. – № 13. – Ст. 65.
3. Конституційне право України / за ред. В.Я. Тація, В.Ф. Погорілка, Ю.М. Тодики. – К: Український центр правових студій, 1999. – 376 с.

Дробуш І.В., Кутинець В.В.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ПРОБЛЕМЫ ПРИОБРЕТЕНИЕ ГРАЖДАНСТВА УКРАИНЫ

Аннотация

Статья посвящена определению основных проблем приобретения гражданства Украины и поиска путей их решения, установлению особенностей и недостатков украинского законодательства по вопросам гражданства.

Ключевые слова: гражданство, гражданин, филиация, право почвы, право крови, бипатрид.

Drobush I.V., Kutynets' V.V.

National University of Water and Environmental Engineering

PROBLEMS OF ACQUIRING THE CITIZENSHIP OF UKRAINE

Summary

The article is devoted to the basic problems of the citizenship of Ukraine and find ways to solve them, the establishment features and shortcomings of the Ukrainian legislation on citizenship.

Keywords: citizenship, citizen association, the right soil, the right blood dual nationals.